

ECOLOGICA

Osnivač i izdavač

NAUČNO - STRUČNO DRUŠTVO ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE SRBIJE - ECOLOGICA

Publisher

SCIENTIFIC PROFESSIONAL SOCIETY FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION OF SERBIA - ECOLOGICA

Za izdavača: Prof. dr Larisa Jovanović, predsednik Društva ECOLOGICA

Glavni urednik – Editor in chief: Prof. dr Larisa Jovanović

Odgovorni urednici – Associate editors

- Prof. dr Vidojko Jović, redovni član SANU, Beograd, Rudarsko geološki fakultet, Beograd
Prof. dr Duško Bajin, Saobraćajni fakultet, Univerzitet u Beogradu
Prof. dr Dragan Veselinović, Fakultet za fizičku hemiju Univerziteta u Beogradu
Prof. dr Vladan Joldžić, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd
Prof. dr Slavko Mentus, dopisni član SANU, Fakultet za fizičku hemiju Univerziteta u Beogradu

Međunarodni uređivački odbor International Editorial board

- Prof. dr Vadim Ermakov, GEOHI RAN, Moskva, RF
Prof. dr Sergej Ostroumov, MGU "Lomonosov", RF
Prof. dr Vyacheslav Zaitsev, Astrakhan State Technical University, RF
Prof. dr Jaume Bech Borrás, Barcelona, Spain
Prof. dr Bekmamat Djenbajev, Institute of Biology and Pedology, Bishkek, Kirgizstan
Prof. dr Mihail Panin, Astana, Kazahstan
Prof. dr Fokion K. Vosniakos, B.EN.A, Greece
Prof. dr Anna Nedyalkova, Free University, Varna, Bulgaria
Prof. dr habil Galya Gercheva, Free University, Varna, Bulgaria
Prof. dr Hristo Beloev, University of Rousse, Bulgaria
Prof. dr Petar Hristov, Free University, Varna, Bulgaria
Prof. dr Atanas Atanasov, University of Rousse, Bulgaria
Assoc. prof. PhD Igor Stubelj, University of Primorska, Faculty of Management, Koper, Slovenia
Assoc. prof. PhD Velizara Pencheva, Bulgaria
Assoc. prof. PhD Margarita Filipova, University of Rousse, Bulgaria
Dr Franz Brandstätter, Naturhistorisches Museum, Wien, Austria
Dr Agni Vlavianos-Arvanitis, Biopolitics International Organisation, Athens, Greece
Dr Svetlana Jovanović, Mayo Center, Florida, USA
Prof. dr Valentin Vladut, Bucharest, Romania
Prof. dr Sorin Bungescu, Timisoara, Romania
Prof. dr Nataša Markovska, ICEIM-MANU, Macedonia
Prof. dr Nedim Suljić, Univerzitet u Tuzli, BiH

Uređivački odbor – Editorial board

- Prof. dr Gordana Ajduković, ECPD, Beograd
Prof. dr Života Radosavljević, FORKUP, Beograd
Prof. dr Boško Jovanović, Matematički fakultet, BU
Prof. dr Višeslav Hadži-Tanović, Akademija SKAIN
Dr Antonije Onjia, Institut Vinča, Beograd
Prof. dr Dejan Filipović, Geografski fakultet BU, Beograd
Prof. dr Džozefina Beke Trivunac, ALFA Univerzitet
Prof. dr Gordana Đorđević, ALFA Univerzitet, Beograd
Prof. dr Trajko Petrović, ALFA Univerzitet, Beograd
Prof. dr Dragan Jovašević, Pravni fakultet, Niš
Doc. dr Đorđe Jovanović, FAM, Sremski Karlovci
Doc. dr Zoran Čajka, FEFA, Beograd
Prof. dr Aleksandar Prnjat, ALFA Univerzitet, Beograd
Prof. dr Olja Munitlak Ivanović, EDUKONS, S. Kamenica
Prof. dr Vesela Radović, EDUKONS, S. Kamenica
Prof. dr Ljubinko Jovanović, EDUKONS, S. Kamenica
Prof. dr Mirjana Golušin, EDUKONS, S. Kamenica
Dr Dragoljub Martinović, VIŠER, Beograd
Dr Ivan Pavlović, Naučni institut za veterinarstvo, Beograd
Dr Dušan Stojadinović, Inst. "Jaroslav Černi", Beograd

Izdavački savet – Publisher board

- Prof. dr Dejan Erić, direktor Instituta ekonomskih nauka, Beograd
Prof. dr Srđan Redžepagić, pomoćnik direktora Instituta ekonomskih nauka, Beograd
Prof. dr Radoje Zečević, Ministarstvo energetike, razvoja i zaštite životne sredine R. Srbije, Beograd
Prof. dr Aleksandar Andrejević, rektor, Univerzitet EDUKONS, Sremska Kamenica
Petar Rajačić, predsednik Akademije inovacionih nauka
Marko Babović, JP Elektroprivreda Srbije, Beograd
Aleksandra Čanak Medić, JP Elektroprivreda Srbije
Milutin Ignjatović, gen. direktor, CIP, Beograd
Tehnički urednik: Slavka Vukašinić
Slika na koricama: Zima u Podmoskovlju
Prevodilac: Dr Zoran Čajka

Štampanje časopisa pomažu

**MINISTARSTVO PROSVETE, NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA REPUBLIKE SRBIJE
INŽENJERSKA KOMORA SRBIJE**

Adresa: ECOLOGICA, Beograd, Kneza Miloša 7a, tel/fax (011)32 44 248; e-mail: ecologica@open.telekom.rs, www.ecologica.org.rs; Tekući račun: 200 – 2718500101033 – 84 – Banka Poštanska štedionica, PIB 101600071

Štampa: Akademska izdanja, doo, Zemun

SADRŽAJ – CONTENT

Olja Munitlak Ivanović, Larisa Jovanović, Petar Mitić

Ekonomske posledice upotrebe standarda u međunarodnoj trgovini – Serija standarda ISO 14000	623
--	------------

Dejan Filipović, Danijela Obradović-Arsić

Program monitoringa životne sredine u strateškim planskim dokumentima	629
--	------------

Zvonko Brnjas, Ivan Stošić, Saša Milivojević

Finansiranje aktivnosti zaštite životne sredine jedinica lokalne samouprave u Srbiji	635
---	------------

Ana Gavrilović, Jasmina Madžgalj, Tina Aničić

Značaj razvojnih kredita Svetske banke za unapređenje zdravstvene zaštite u Srbiji	640
---	------------

Siniša Domazet

Državna pomoć za istraživanje zaštite životne sredine u Evropskoj uniji	645
--	------------

Nemanja Jevtić, Nada Vignjević Đorđević, Slavena Jevtić

Kvalitet korporativnog upravljanja i uticaj na životnu sredinu.....	650
--	------------

Dejan Filipović, Marija Živković

Prostorno planiranje u funkciji održivog energetskog razvoja Srbije	655
--	------------

Radmilo Lazarević, Vladimir Lukić, Sanja Marković, Jelena Milanović

Legislation on the use of renewable energy in Serbia	660
---	------------

Nevena Krasulja, Milica Vasiljević Blagojević, Milijanka Ratković

Fenomen sagorevanje na poslu - uzrok i/ili posledica	667
---	------------

*Vesna Anastasijević, Nebojša Anastasijević, Tatjana Radulović,
Mirjana Mešiček, Nadežda Stojanović*

Stanje i funkcionalnost biznis parkova Novog Beograda	673
--	------------

Slavica Stevanović, Grozdana Belopavlović, Marija Lazarević – Moravčević

Obelodanjivanje informacija o zaštiti životne sredine - praksa u Srbiji	679
--	------------

Predrag Jelenković, Ljiljana Jelenković

Značaj lobiranja i marketinga u prihvatanju zdravih životnih navika	684
--	------------

Olivera Jovanović

Održivost šumskog diverziteta	689
--	------------

Mihajlo Stanković

Uporedna analiza specijskog diverziteta lokaliteta Gromiželj (BiH, R. Srpska, Semberija) i Zasavica (Srbija, Mačva)	697
--	------------

*Milan Adamović, Dragan Milivojević, Čedomir Živanović, Predrag Šorić,
Predrag Vukčević, Zdravko Vukosavljević*

Čičoka (<i>Helianthus tuberosus</i> L.) - mogućnost proizvodnje i korišćenja u ishrani goveda u nepovoljnim klimatskim uslovima	703
--	------------

Milan Aćimović, Slaviša Đukanović, Bojana Rastović, Dragan Lukić

Zdravstvene posledice zagađivanja vazduha u naseljenim mestima Ub i Valjevo usled iskopa i sagorevanja kolubarskog lignita	708
---	------------

*Vladimir Adamović, Titomir Obradović, Violeta Erić,
Aleksandar Čosović, Sonja Milićević, Vladan Milošević*

Modelovanje disperzije zagađujućih gasovitih materija koje se očekuju u emisiji nakon supstitucije energenta u tunelskoj peći	714
--	------------

<i>T. D. Grozdić, A. Hegediš, M. Nikčević, G. Mesaroš</i>	
Kvalitet vode jezera Palić u periodu od 2011 - 2013. Godine.....	721
<i>Nebojša Denić, Nebojša Živić, Boban Spasić</i>	
Aspekti primene softvera za praćenje kvaliteta vode.....	727
<i>Vladimir Radosavljević, Ivan Pavlović, Jadranka Žutić, Ksenija Nešić, Zoran Marković, Miroslav Ćirković, Dragana Ljubojević</i>	
Razmena patogena između riba iz otvorenih voda i riba gajenih u akvakulturi	733
<i>D. Ivanov, V. Dilcheva, S. Petkova, V. Nanev, M. Gabrashanska, V. Ermakov</i>	
Zinc supplementation and <i>Trichinella spiralis</i> infection in mice	737
<i>Danka Maslić-Strizak, Ljiljana Spalević, Vukica Stanojević-Momčilović, Vladimir Radosavljević, Ivan Pavlović</i>	
Zeleni mišić tovnih pilića.....	741
<i>Vesna Protić Đokić, Elizabeta Ristanović, Sonja Atanasievska, Ljiljana Janković Mandić</i>	
Lajmska bolest i životna sredina - ekološki aspekt	745
<i>Jelena Ješić, Andrea Andrejević Panić, Simonida Vukadinović</i>	
Uticaj primene obnovljivih izvora energije na održivi razvoj privrede Republike Srbije	749
<i>Dušan Stamenković, Marija Kostić, Goranka Knežević, Vladimir Džamić</i>	
Ekološki računari i njihova upotreba sa ciljem poboljšanja energetske efikasnosti u obrazovnim ustanovama Republike Srbije.....	753
<i>Gordana Đorđević, Larisa Jovanović</i>	
Softverska i hardverska infrastruktura za simulaciju klimatskih promena	758
<i>Aleksandra Bradić-Martinović, Aleksandar Zdravković</i>	
Information systems as determinant of ecological sustainability	764
<i>Miodrag Živanović, Ivana Živanović, Slađana Živanović</i>	
Korišćenje ekološkog menadžmenta i marketinga za unapređenje održivog turizma	768
<i>Dominik Brkić, Darko Ljubić, Maja Nujkić, Marina Stamenović</i>	
Poly(lactic acid) modification for the sustainable use of bio-plastic packaging.....	773
<i>Sergei Yu. Zaitsev, Ilija S. Zaitsev, Marina S. Tsarkova, Daria O. Solovieva, Alexander A. Krutikov, Valery G. Shtyrlin</i>	
Fluorescence study of the interactions of dithiacrown-ether derivative with ecologically important metal cations in the aqueous solutions	779
<i>Jelena Ivanović Šekularac, Nenad Šekularac, Jasna Čikić Tovarović</i>	
Potencijali drveta kao prirodnog materijala u savremenoj arhitekturi	783
<i>Smiljana Marković</i>	
Praćenje i analiza industrijskih otpadnih voda i drugih organskih zagadivača na području Kosovske Mitrovice.....	787
<i>Maja Đolić, Branislava Lekić, Vladana Rajaković-Ognjanović, Ljiljana Janković-Mandić, Mihajlo Jović, Antonije Onjia, Ljubinka Rajaković</i>	
Mogućnosti primene sorbenata aktiviranih jonima metala za mikrobiološko prečišćavanje vode	791
<i>Željko Dželetović, Ana Čučulović, Mihajlo Stanković, Dragan Veselinović</i>	
Koncentracije N, P, K i teških metala u mahovinama rezervata prirode Zasavica	796

Ljiljana Janković-Mandić, Jelena Petrović, Mirjana Čujić, Ranko Dragović,
Milan Đorđević, Milena Nikolić, Snežana Dragović

Sadržaj ¹³⁷Cs u zemljištu Beograda i procena jačine doze od ovog radionuklida.....800

Vesela Radović, Slobodan Rakić, Larisa Jovanović

**Economic aspects of soil remediation with specific emphasis
on cost reporting format.....805**

Larisa Jovanović, Mirela Plećaš

Implementacija standard kvaliteta i bezbednosti u prehrambenoj industriji Srbije811

Olivera Pantić, Milica Kočović, Dragan Filimonović

**Sistem zaštite životne sredine i aktivnosti upravljanja otpadom u poljoprivredi
Republike Srbije817**

Vladimir Simović, Ivana Domazet

Značaj procesa reciklaže elektronskog otpada u kontekstu očuvanja životne sredine822

Ana Anufriev, Goran Dašić

Ekološka i poreska reforma kroz prizmu Srbije i EU826

Goran Barović

Kartografija u ekologiji i ekologija u kartografiji.....830

Nedreta Kikanović, Mahir Žigić, Nedim Suljić

Osnova prostornog razvoja sistema naselja na primjeru opštine Tuzla835

Nataša Bukumirić, Vesna Alivojvodić, Šimon Đarmati

Odnos učenika prema životnoj sredini sa osvrtom na efekat staklene bašte839

Slađana Vidosavljević, Jelena Krulj Drašković, Milena Vidosavljević

Kultura i priroda.....843

Dejan Riznić, Slađana Alagić, Goran Stojanović

Održivi razvoj i adaptacija privrede na ekološke probleme849

**Napomena: Autori radova snose punu odgovornost za originalnost i sadržaj sopstvenih radova.
Radovi objavljeni u časopisu ECOLOGICA proveravaju se na plagijarizam.**

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

502.7

ECOLOGICA / glavni urednik Larisa Jovanović, God. 1, broj 1 (1994) – Beograd
(Kneza Miloša 7a) : Naučno-stručno društvo za zaštitu životne sredine Srbije –
Ecologica, 1994 – (Zemun : Akademska izdanja) - 28 cm

Tromesečno

ISSN 0354 – 3285 = Ecologica

COBISS.SR – ID 80263175

**Posebnu zahvalnost Upravni odbor Naučno-stručnog društva «Ecologica» izražava
Savezu inženjera i tehničara Srbije, organima, rukovodstvu i Stručnoj službi za pomoć
u realizaciji Programa rada Društva «Ecologica»**

Култура и природа

Доц. др Слађана Видосављевић¹,
Мр Јелена Круљ Драшковић¹,
Милена Видосављевић²

Прегледни рад
UDC:502.7

УВОД

Сасвим извесно је да се култура сваког појединца види у свакодневном понашању као одговор на његово окружење и да је оно контролисано дубоко усађеним менталним програмом. Дакле, култура није само скуп видљивог понашања, већ је она дубоко укоренења у свима нама. Поседујући културу као систем вредности, ставова, уверења и значења, човек се генерички издваја из осталог животињског света, јер само он поседује способност да продукује и ствара на културан начин и задовољава своје потребе не зависећи од саме природе. Сопствене културне елементе у себи носимо још од најранијег узраста, када најпре опонашамо ставове и понашање родитеља и других узора, а онда одрастањем, постајемо свесни размишљања и начина делања која се сматрају нормалним у оквирима наше културе. На тај начин, култура обликује живот сваког појединца, она га усмерава куда да иде, шта да ради и ма где био, увек ће се на њему препознати културни оквир из којег је потекао, јер она одређује смисао људског живота. Као таква, култура је човеку дата на учење, усвајање и обогаћивање, али само као потенцијал, који он својим свесним радом може остварити или не остварити. Такав човек обдарен разумом и стваралачком моћи требало би да према природи успоставља један културни однос, где би свака његова интервенција у њој, којом жели да је прилагоди својим потребама, била пре свега културна интервенција. Међутим, стварност је другачија, јер уместо да човек умножи оно што му је дарожљива природа дала, он је бездушно руши, и у очекивању да се еколошка свест пробуди, остаје чињеница да још нема снаге да се стварност промени и усмери ка пожељној еколошкој култури.

1. ПОЈАМ И ЗНАЧАЈ КУЛТУРЕ

Култура, као саставни део реалности и једно од битних обележја човека и људског друштва, представља одраз народа, језика, обичаја као и

националне свести. Као таква, битна је за хармонично функционисање људи јер прожима све сфере и самим тим омогућава човеку да израста у цивилизовану личност која отвара ум и прихвата друге културе без предрасуда.

Када говоримо о култури, важно је имати на уму чињеницу да је човек својим радом током историје, испољавао рационалну и хуману страну људских моћи у којима човекова свест, рад и симболички облици чине нераскидиву целину и јединство особина по којима је човек то што јесте, битно специфичан и различит у односу на друге врсте живих бића.

„Са културом и у култури човек постаје човеком. Ван културе човек је само јединка (биолошка чињеница). Тек као културно биће човек постаје личност. Култура је као и човек, бескрајна у могућим испољавањима, садржајима, формама, процесима и односима“ [24].

О култури су многи аутори писали, тражили одговарајуће дефиниције, стога су се и јавиле многе теорије и различити приступи и гледишта која су је описивали. Тако аутори Бењак и Хаџи [4] дефинишу културу као „скуп свих човекових творевина као резултат његове стваралачке интервенције у природу, друштво и људски дух, чији је основни смисао одржање и напредак људског рода“. Култура је „процес и резултат духовне производње која обезбеђује формирање, одржавање и увођење норми, вредности, значења и знања“ [1]. На овај начин Алпорт (Gordon Allport) дефинише специфично место које култура заузима у развоју цивилизације и која временом постаје начин живота.

У мору различитих теоретичара нашао се, такође, и творац најпознатијег модела културе тј. „леденог брега“ - Едвард Хол по ком се култура представља као веома мали део леденог брега који се може видети како вири изнад воде [27]. Одатле произилази и закључак да је спољашњи, видљиви део приказ наших понашања, веровања, док је унутрашњи део подсвесни део културе једног друштва који укључује веровања, вредности и моделе које су и обликовали начине понашања [8]. Да бисмо упознали нову културу потребно је да проведемо одређено време са припадницима те културе, да зарони-

Адреса аутора: ¹Учитељски факултет у Призрену, Лепосавић, ²Академија Оксфорд, Ниш

Рад примљен: 21. 05. 2014.

Рад прихваћен: 29. 09. 2014.

мо у унутрашњи део леденог брега јер само на такав начин можемо да откријемо вредности једног народа које и јесу база понашања.

За аутора Илића култура „чинећи саставни део живота је такође и саставни део структуре личности, и као једна шира интегрална дефиниција под културом подразумева скуп свих оних појава и творевина које је човек произвео својом материјалном и духовном активношћу, а чији се основни смисао састоји у томе да се олакша одржавање, продужење и напредак људског друштва“ [13]. Без културе, сваки појединац био би „празан“, усамљен јер „човек се може остварити као потпуно људско биће само путем културе и у култури. Нема културе без људског мозга, али нема духа тј. способности освештавања и мисаоности без културе. Људски дух је појава која се рађа и потврђује у односу мозак - култура. Дух је манифестација мозга коју подстиче култура, а која пак без мозга не би постојала“ [19].

Треба истаћи да свака појединачна култура представља процес а не готов производ, она је креирана да наставља да се развија успостављајући односе са другим културама које су у сталном динамичном процесу. Свака култура гради индивидуални однос према универзалним принципима који представљају основу на којој почива читаво човечанство. Због тога је важно да сваки појединац поседују вољу да разуме друге културе да би са њима могао живети и радити, ширећи своје хоризонте [6].

Као верни пратилац културе јавља се и образовање које је тесно повезано и које свесно омогућава појединцу да се духовно развија, руши баријере и отвара непресушне видике. „Култура је трајан елемент културних добара које одређују васпитање, и будући да је човек током историје створио културне вредности, њих нове генерације морају упознати, проучавати али и на њима стварати нове ради напретка. Према томе, задатак образовања и јесте оспособити појединца за учествовање у култури одређене заједнице“ [25]. Једноставно речено, култура одгаја човека, док човек одређује културу. Узевши у обзир да је човек резултат процеса образовања, тако се може рећи да је култура дело човека. Она је средиште васпитања у ком постоји међузависност између човека, културе и васпитања која је важна за њено схватање садржаја и интерпретације у васпитно-образовном процесу [25].

Различите дефиниције културе, уз сву разноликост која се може уочити, све имају и нешто заједничко као што су:

- човек се појављује истовремено са својом културом;

- култура обухвата човека и његова дела;
- култура је научена, а не урођена;
- култура омогућава прилагођавање човека природној средини и друштвеној околини;
- култура је врло варијабилна и манифестује се у материјалним објектима, социјалним институцијама и делима естетског стваралаштва [3].

2. ОДНОС ЧОВЕКА ПРЕМА ПРИРОДИ

На почетку трећег миленијума човечанство се среће са тешко решивим проблемом свог даљег опстанка на планети, јер целокупна историја потврђује да се човек према Земљи, властитом окружењу односио неодговорно. Као и било која друга врста организама и човек је у основи део природе, живе и неживе средине, у којој живи, налази изворе за свој опстанак и развој, и задовољава све своје потребе. Где год се налазио, човек припада животним заједницама одређених средина, одређених еколошких система, који представљају његов животни оквир, и чији је он члан. Чак и кад се удаљава из Земљине биосфере, крећући се према другим срединама у космосу „човек не напушта своју средину, „носи је са собом“ обезбеђујући у космичким летилицама услове какве има у својој биосфери, с обзиром на то да је чврсто везан многоструким еколошким везама за своју средину“ [28].

За разлику од многих живих бића која насељавају биосферу, човек је најактивнији чинилац у њој, па самим тим и његове промене у животној средини су веома велике. У сваком свом периоду развој људских цивилизација утицао је на битне промене у биосфери, а сваки почетак и развој неке од цивилизација значио је трансформацију природних екосистема. То је и разумљиво, јер за тај развој трошили су се ресурси, мењао се и заузимао до тада природни простор, долазило је до загађивања ваздуха, површинских и подземних вода, долазило је до деградације земљишта и промена у биодиверзитету [10]. Као да је у трци за профитом човек „заборавио на себе и сопствени животни миље и маћехински се почео понашати према сопственој прамајци-природи, и у тој грамзивости у освајању природе и подређивању њених моћи, он није само хуманизовао свет око себе, него је стварао нове пустиње које прете његовом уништењу“ [17]. Због тога човек мора дефинитивно да одбаци дугвременска два мита „мит о неисцрпном богатству природе и мит о њеној безграничној способности регенерацији, таква, непосредна корист не би више смела да буде једини критеријум, морају се процењивати каснији и дугорочни ефекти, јер поједини од њих могу бити посебно кобни“ [12].

Постепеним откривањем закона природе, човек је схватио услове, законе и механизме који су му омогућили да добије безброј синтетичких супстанци, чак да створи нову средину која га окружује, да се брзо информише, да преваљује велику раздаљину, истражује најближе космичко пространство и могућност да својим рукама врши веома опасне експерименте са непредвидивим последицама за човечанство. Јер како каже Мајор Ф. [18]: „човек истражује на тај начин своје порекло, бесконачно пространство, па ипак средина у којој борави остаје биосфера, у којој он сопственим рукама уноси бројне неприродне чиниоце, постајући све више вештачка, тако да данас он живи у заједници, уроњен у своју сопствену креацију, у своје дело, које је било његов циљ, али које може да постане његов крај“.

У зависности од вредносног система и доминантних вредности у оквиру појединачних друштава, људи су имали различит однос према природи. Прихватање антропоцентризма као доминантне животне оријентације, довело је до нарушавања еколошке равнотеже чиме је доведен у питање опстанак људске врсте. Показало се да „нити је човек господар над осталим делом природе, нити је природа неисцрпна, те да погрешно вредновање нас самих и света који нас окружује неминовно доводи до нарушавања еколошке равнотеже и еколошких проблема или до еколошке кризе“ [14].

Данашњи проблеми околине имају глобалне размере и представљају опасност за читав екосистем, оштећења су често непоправљива, што узрокује многе последице с којима ће живети наредне генерације. Зато еколошки проблеми постављају фундаментално питање о томе „шта то ми као људска бића вреднујемо, каква смо то врста бића, о начинима живота какве би требало да водимо, о нашем месту у природи, те о врсти света у каквом бисмо могли да доживимо процват“ [11].

Измењен однос према природи захтева, изграђивање вредности и уверења, поштовање природних закона, хармонизацији односа између два само наизглед одвојених и независних ентитета природе и друштва. Знања о јединству и ограничености природе, узроцима и последицама антропогеног деловања на њу, како на локалном, тако и на глобалном плану; вредновање еколошке ситуације, еколошко понашање као и воља да се партиципира у заштити животне средине представљају циљеве којима би требало тежити. Промене су нужне, али оне ће бити смислене и аутентичне само ако и пре свега крену од нас самих, јер искуство здравог живота мора бити наше сопствено или га уопште неће бити. С тога еколошка крилатица према Деспотовићу, треба да буде: „Биће нама боље кад ми

будемо бољи“ [9]. Двосмеран однос човека и природе мора се односити на „међусобно даривање и обострану пажњу, или ће уништавање једног довести до уништавања оног другог, што год снађе земљу снаћи ће и њене становнике, јер земља не припада човеку, човек припада њој“ најјасније су поруке индијанског поглавице Сиетла, које је упутио још давне 1854. године.

Однос између човека и природе, успостављен на овакав начин, јесте да човек не сме да мирује и пусти природу да сама ради, већ јој свим снагама мора притећи у помоћ, а он то може уколико еколошки обликује своје мишљење које полази од следећих постулата:

- свест о објективном постојању еколошке кризе и њеног глобалног карактера;
- свест о ограничености природе чији је човек интегрални део;
- свест о нужности укидања неодговорне доминације човека над природом;
- свест о потреби успостављања равнотеже између природног система и социокултурног система;
- свест о потреби да се еколошка криза реши новом визијом друштва које ће на радикалан начин учинити раскид са постојећим стањем;
- свест о потреби социјализације и интериоризације еколошки обликованих етичко-моралних вредности, како у нашем односу са природом тако и спрам другог човека [9].

Идеја партнерства са околином постала је супротан термин ономе који је важио пре њега, а то је апсолутно господарење планетарним екосистемима, занемарујући постојање свега осталог. Партнерство са околином значи нешто више од самог односа у који човек ступа физичким присуством у окружење јер овде постоји једна „етичко-филозофска компонента, околина постаје партнер, добија хумане и људске обресе. Дакле ради се о животу у једном свету који се темељи на међусобном партнерству где се проблеми решавају унутар максиме „Глобално мисли, локално делуј“. С обзиром на очигледне проблеме животне околине које данас имамо распрострањене широм света, не само да је релевантно како се људи већ данас понашају, него је поједнако важно, како ће се понашати када се одређени оквирни услови промене. У том смислу и еколошко понашање треба да постане саставни део човекових уверења, која проистичу из схватања новог односа човека према природи. Зато је еколошка парадигма услов изграђивања новог и одговорнијег односа према будућности човечанства, али и према могућностима хуманијег људског живота у нашој савремености.

Изузетност човека може почивати једино у његовој способности да води рачуна о правима других живих бића и да процењује властите одлуке узимајући у обзир та права, с обзиром да ниједно друго биће није способно за тако нешто. Јер је „човек као врста преузео улогу за управљањем животом на Земљи, али још не и одговорност за живот, а управо та одговорност није могућа без одговорности за целокупан живи свет“ [23]. Управо, еколошка сазнања људе све више приближује размишљањима како „треба, већ данас, заједнички предузети све што је могуће да ускладимо савремено живљење са човековом околином, да подједнако унапређујемо једно и друго, да вратимо природу себи самима и генерацијама што долазе“ [20]. Будућност се приближава, и уколико одмах не будемо предузели значајне мере, радикалне промене у животних средини, које настају као последица природних узрока, индустријског загађивања, пренасељености и начина живота људи, засигурно угрожаваће садашњу већ пољупану стабилност. Овакви облици уништавања природне средине, од којих многи настају под утицајем савремене цивилизације, могу се спречити само „мудрим планирањем и хитним улагањима у промене да бисмо се боље припремили за сигурнију будућност“ [16]. Сигурно је да у свему овоме не можемо избећи културу, која се види у свакодневном понашању – одговору појединца на њихово животно окружење.

3. ЕКОЛОШКА КУЛТУРА

Култура је нераздвајно повезана с мишљењем и делањем човека, одређујући му место у природи и могућности учешћа у многобројним процесима животне средине. Она у зависности од садржаја и вредносних оријентација може зближити или отуђити људе међусобно, али и од саме природе. У њој је на посебан начин изражен човеков однос према природи, јер најважније вредности друштва директно утичу на карактер интеракције друштва према њој.

Услов стварања нових екохуманистичких вредности условљен је развојем човекове свести и појавом еколошке свести, која између осталог доприноси да људи схвате да им је свешћу дато да буду чувари природе у свим њеним појавним облицима, и да су они одговорни за остварени степен равнотеже између друштва, културе и природе. Еколошка култура је релативно нов појам и настао је са сазнањем да је „савремена технократска култура дошла у конфликт с природом и да је потребно изградити особену-еколошку културу која ће омогућити решење конфликта“ [21].

Основни садржај еколошке културе је еколошка свест, као важан услов за увећање осет-

љивости на негативне промене и процесе изазване привредним и културолошким деловањем друштва на природу. Међутим, по Кундачини, „појединац може да поседује еколошку свест, али да се иза ње често не налази његово адекватно понашање, и у том случају се каже да нема изграђену еколошку културу“ [15]. Формирање еколошке културе није нимало лак задатак, поготово када имамо у виду да је у друштвеном понашању деценијама преовладавао принцип односа према природи који је имао утилитарни карактер. У вези са тим еколошку културу мора да прати степен опште развијености друштва, као и њену зависност од стања опште културе појединца и средине. Гледано по антрополошкој традицији, култура која се посматра као начин живота друштвене средине, односно као скуп вредности, образаца, потреба и идеја које обликују људско друштво у односу на еколошку „представља начин живота друштва са системом духовних вредности, етичких принципа, економским механизмом, правном регулативом и друштвеним институцијама, у коме се формирају и задовољавају људске потребе уз развијање духовности људи, поштовања културне разноликости и комуницирања људских заједница у односима равноправности, уз очување еколошке равнотеже за обезбеђивање живота на Земљи“ [22]. Према Глазачеву и Шолохову „еколошка култура је култура новог квалитета, у којој се реализује духовни и морални потенцијал човека, који усаглашава однос духа, сазнања и бити човека“ [7].

Еколошка култура треба да изрази јединство човека/друштво и природе и да омогући развој суштинских моћи човека у процесу духовног и материјалног освајања природе у циљу очувања њене целовитости. За њен настанак потребне су промене у вредносним системима појединца и друштва, квалитетне промене у формирању еколошке свести и еколошке етике. Као таква она би имала за циљ хармонизацију односа између природе и друштва, али и односа у самом друштву. Тако посматрана и схваћена, она чини „основу за постепено формирање еколошког начина живота као новог „way of life“ савременог човека“ [14]. Човеково виђење природе и света мора да подразумева комплементарност очувања средине и еколошки конципираног друштва као основу очувања еколошке равнотеже.

Измењен однос према природи неопходно тражи изграђивање вредности и уверења при чему доминантност у оквиру еколошке културе треба да постану живот (не људске врсте, него живот уопште), одговорност (не само према садашњим, већ и према будућим генерацијама), и штедљивост (не у смислу одрицања, већ

узимања из природе онолико колико нам је потребно). Такав начин живота претпоставља свесну организацију живота и делатности на основу императива и принципа еколошке идеологије, на основу уважавања еколошких законитости, поштовања норми, правила, развој морално-естетског и осећања одговорности пред природом, друштвом, другим људима и самим собом.

Вредновање здраве и квалитетне животне средине, љубав према природи, осећање јединства са њом, не дозвољавају човеку да наруши хармонију која постоји у природи, да наруши баланс снага у животnoj средини. При томе, формирање и развој еколошке културе личности захтева довољно комплетну и пуновредну еколошку свест у целом њеном вишедимензионалном богатству. Због свог смисла, значаја, циљева и задатака еколошко васпитање схватамо као нераздвојни, саставни део и подручје општег васпитања и образовања, а еколошку културу као део културе сваког појединца и друштва уопште. Јер, како указује песник Миха Антић загађивачи у природи су „резултат загађивања у људима и ако човеку недостаје култура живљења, која није смештена у његовој околини него у његовој савести, сигурно је да се ово сулудо уништавање природне средине у којој живимо, а које нам намеће не само наша технолошка цивилизација него и наше васпитање, неће моћи да заустави“ [22]. Отуда и потреба за целовитим и целисходним васпитањем и образовањем, које ће на задовољавајући ниво остваривати циљеве и задатке неопходне за формирање еколошке свесне и културне особе, и која ће то својим понашањем према природи свакодневно манифестовати. Дакле, неопходно је развијати еколошку културну интелигенцију, коју ће између осталог чинити спој трију битних, међусобно повезаних компоненти, као што је сазнање о природи и законима који владају у њој, свесност да се опажа и тумаче посебне ситуације, као и вештине потребне да своје понашање учине примереним и успешним у многобројним различитим приликама [26].

ЗАКЉУЧАК

Уколико желимо да садашње и будуће претње природној средини ублажимо и успоримо морамо да направимо озбиљне промене које ће пресудно утицати на одрживу будућност у погледу опстанка, мира, напретка и здравља. Несумњиво да је позитивно успостављен културни миље у том правцу, један од битнијих фактора уравнотеженог развоја друштва. У том погледу веома озбиљну социјалну улогу и одговорност има свако савремено друштво, које треба да креира такав културни амбијент у коме ће ства-

рати простор за оне вредности које су универзалне и аутентичне, али и за новостечене које изазивају пажњу шире друштвене заједнице. Култура, уз све разлике, није супростављена природи, већ она као таква „обогаћује, развија и оплемењује вредности, па самим тим и вредности људске природе. Израђивати сопствену еколошку културу као део опште културе, подразумева ширину и умеће у разумевању природних законитости, пораст знања о битисању природе кроз личну интеракцију, постепено мењање сопственог размишљања у смеру бољег сагледавања и унапређивања понашања у циљу постизања веће умешности и примерености у опхођењу с њом и у њој.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Allport, G.W. (1977): *Personality: A Psychological interpretation*, London, Redwood Press LTD, 1977, str.56.
- [2] Божовић, Р. Лексикон културологије, Агенција „Матић“, Београд, 2006, стр.48.
- [3] Божиловић, Н., Сва лица културе, Универзитет у Нишу-Филозофски факултет, Ниш, 2010, стр.20.
- [4] Бењак, М., и Хаџи В. П., Без предрасуда и стереотипа; Интеркултурална комуникацијска компетенција у друштвеном и политичком контексту Издавачки центар Ријека, Ријека, 2005, стр.55.
- [5] Видосављевић, С. Одрживи развој у функцији очувања еколошких ресурса, *Ecologica* бр.68. Београд, стр. 596.
- [6] Вујовић, А. „Етички аспекти културне компетенције наставника страних језика“, *Педагогија*, 2, 2008, стр. 251-260.
- [7] Глазачев, С.Н.Шолохов, М.А. Еколошка култура и духовност, Зборник: Човек и радна средина, Факултет заштите на раду у Нишу, Ниш, 2005. стр.65.
- [8] Думитрашковић, Т. „Веза између језика и култура: књижевност у настави страног језика“, *Нова школа*, 9/10, Београд, 2012. стр. 145-150.
- [9] Деспотовић, Љ. Еколошка парадигма, *Stylos-Print*, Нови Сад, 2002, стр. 19, 78.
- [10] Ђукановић, М. Животна средина и одрживи развој, Елит, Београд, 1996, 115.
- [11] Жарден, Р. Џ. Еколошка етика-увод у еколошку етику, Службени гласник, Београд, 2010, стр.32.
- [12] Жорж, П. (1979): Све о животnoj средини, Београд, БИГЗ, 1979. стр.150.
- [13] Илић, В. Митологија и култура, Књижевне новине, Београд, 1988, стр.13.
- [14] Коковић, Д. Екологија- нови изазов за образовање, *Социологија образовања*, Нови Сад, 1996. стр. 410, 17.
- [15] Кундачина, М. Чиниоци еколошког васпитања и образовања ученика, Ужице, Учитељски факултет у Ужицу, 1998. стр. 65.
- [16] Кантон, Џ. Екстремна будућност, Београд: Опстанак- Слио, 2009, стр. 213.
- [17] Митровић, Љ. Реформа-наука, развој, Београд, Стручна књига, 1991.стр. 139.

- [18] Мајор, Ф. Сутра је увек касно, Београд, Југословенска ревија, 1991, стр. 50- 51.
- [19] Морин, Е. Одгој за будућност-седам темељних спознаја нужних у одгоју за будућност, Едука, Загреб, 1999, стр. 58.
- [20] Милосављевић, Б. Социјална психологија људских група, Бања Лука, Универзитет у Бања Луци, Филозофски факултет, 2001. стр. 174.
- [21] Милтојевић, В. Екологија-хуманизација-култура, Ниш, Теме, 2002. стр. 257.
- [22] Марковић, Ж.Д. 2005, Социјална екологија, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства, 2005. стр. 250, 251.
- [23] Мишковић, М. Одрживи развој и дубинска екологија, Ecologica бр.14, Београд, Научно-стручно друштво за заштиту животне средине, 2007. стр. 54.
- [24] Нешковић, С. Социологија – основне категорије и постмодерно друштво, Висока пословна школа струковних студија, Чачак, 2010. стр. 79.
- [25] Стругар, В. „Садржаји културе и курикулум“, у: Невен Хрватић, Анита Клапан (ур.), Педагогија и култура: зборник радова са другог конгреса педагога Хрватске, Хрватско педагошко друштво, Загреб, 2012. стр. 378-388.
- [26] Томас, К.Т., Иксон, К. Културна интелигенција, Сlio, Београд, 2011. стр.36.
- [27] Хол, Е. Неми језик, БИГЗ- Библиотека „ XX век“, Београд, 1976. стр.65.
- [28] Чолић, Д. Општа теорија животне средине – екологија, Београд, Атеље за графичке комуникације, 1973. стр.24.

ИЗВОД

КУЛТУРА И ПРИРОДА

Бавити се културом је много теже, него што је то бављењем другим аспектима средине и окружења у коме се налазимо, пре свега зато што већи део културе функционише као невидљив. Дакле, култура није само скуп видљивог понашања, она је дубоко укоренења у свима нама усађеним менталним програмима. Културне вредности сваког друштва представљају заједничка схватања о томе како нешто треба да буде или како неко треба да се понаша. У том правцу, однос природе и културе се последњих деценија толико искомпликовао да га је тешко исправно тумачити. Указати на то да је неопходна и неминовна њихова међузависност и да су култура и природа у плодотворном сродству, а не у непомирљивој раздвојености, а тема овог рада упућује на то.

Кључне речи: култура, природа, човек, образовање, еколошка култура.

ABSTRACT

CULTURE AND NATURE

Tackling the culture is much more difficult than dealing with other aspects of the environment and the environment in which we find ourselves, primarily because most of the work culture as invisible. Thus, culture is not just a set of visible behavior, she is deeply ingrained in all of us held mental programs. Cultural values of each society ape a common understanding of how something should be or how one should behave. In this regard, the relationship between nature and culture in recent decades so complicated that it is hard to be correctly interpreted. The subject of this work is to indicate that it is necessary and inevitable their interdependence and that culture and nature are in fruitful kinship, not irreconcilable separation.

Keywords: culture, nature, man, education, environmental culture.